

NIBELUNGEN

Nibelungen

Bob Olgers

© 2015 Bob Olgers / Uitgeverij U2pi

Titel: Nibelungen

Auteur: Bob Olgers

Schilderij omslag: 'Unspoken memories' van Willie van Schie-Kamps

Uitgeverij U2pi BV, Den Haag

Website uitgever: www.jouwboek.nl

ISBN: 978-90-8759-538-8

NUR: 301

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Gijlieden zult deze nacht aan de poort staan, en ik zal met mijn dienstmaagd daaruit gaan, en binnen die dagen, na welke gij gezegd hebt de stad aan onze vijanden over te geven, zal de Here Israël door mijn hand bezoeken.

Doch gijlieden zult niet onderzoeken wat ik doen zal, want ik zal u niet zeggen wat ik doe, totdat het zal volbracht zijn.

Uit het boek 'Judith' (Statenvertaling)

* *Licht, mehr Licht!*
Goethe

* *Niemand weet de tijd*

In de warmte die straalde uit de broodoven leek het of Andries naar zichzelf keek. Er trok een rilling over zijn rug. Langdurig verkleefde hij met de foto's in de krant die in een bed van bloem voor hem op de kneedtafel lag. Helden die in een seconde de geschiedenis letterlijk en figuurlijk een gunstiger wending hadden gegeven. Van één wist hij zeker wie het was. Zelfs als er nogmaals veertig jaar verstreken, zou hij hem uit duizenden herkennen. Dit was Dirk en niet de persoon die het onderschrift bij de foto vermeldde.

Februari 1883

In de rug van de dood volgde geboorte het getrokken spoor.

Über das Weibliche im Menschlichen. Het moest zo'n beetje de laatste gedachte geweest zijn van het genie dat Joden haatte. Toen voelde hij aan zijn borst. Cosima kende haar man en kende zijn kleine, subtiële bewegingen die zo vaak een beproefd middel waren gebleken tegen haar ongecontroleerde woede-uitbarstingen. Maar nu leek het anders. Haar man deed iets wat zij nog niet eerder van hem had gezien. Uiteindelijk wonnen haar zorgen het van haar alles verzengende emotie. Wat moest ze doen? Ze was nog niet klaar met hem. De ruzie was om iets onbenulligs begonnen, maar ze was vastbesloten geweest om zich ditmaal niet de mond te laten snoeren. Ze hapte naar adem en maakte zich op voor de volgende golf verwijten die in haar mond versmolten tot dodelijke, scherp gesmede messen en speren.

'Jij, jij!' Ze zag haar man haperen. Hij was oud en kende haar woede. Zijn wijsheid had hij, in dit soort situaties, vaker vertaald in zwijgzaamheid. Hij had gemerkt dat het een uitstekend middel was om de boosheid van zijn vrouw te neutraliseren. Niet direct. Zijn stilzwijgen zette haar altijd eerst aan tot nog grotere uitbarstingen. Maar dan werd ze moe. De tijd opende haar de ogen. Liet telkens het zinloze van haar woede inzien en dan kwam alles weer goed.

Ditmaal was anders.

In zijn handen droeg de oude componist een opgerolde hoeveelheid papier, volgeschreven met muzieknnotaties en doorhalingen. Waar de ruzie over begonnen was herinnerde geen van beiden zich meer. Waar hij voorheen soms zijn vuist balde en die dreigend boven haar hief, zakten zijn armen nu langs het lichaam. Hij zweeg in alle toonaarden. Zijn ogen sperde hij zuchtend open. De grijze bakkebaarden leken van zijn vertrokken gezicht te druipen. Cosima opende haar mond. Aarzelde of ze hem nog meer tot de orde wilde roepen of om te vragen wat er met hem aan de hand was. Ze kon niet kiezen. Hij zag er opeens zo anders uit. Grauw en breekbaar. In niets leek hij nog

op de man die zichzelf zo liefhad. Het papier brak uit zijn hand en stuiterte met een ploppend geluid op het hout. Geschrokken keek hij haar aan. Over zijn lippen kwamen geen woorden meer, maar uitsluitend onverstaanbaar gereutel. Hij bevochtigde angstig zijn lippen. Achteraf begreep zij dat hij op dat moment het bewustzijn al had verloren. Misschien zelfs al dood was. Hij greep naar zijn borst. Keek naar zijn handen die het brandend orgaan wilde omvatten. Hij sloeg zijn ogen op en keek ongeveer in haar richting. Zijn gezicht uitdrukkingloos.

Met een klap viel hij omver en stierf in de armen van zijn geliefde die hem na talloze decepties wél geluk had geschonken.

Met het verlies van zijn begaafde schoonzoon en het vacuüm van zijn dochter in gedachten zou Franz List met zijn *Bagatelle sans tonalité* in zijn persoonlijke herfst nog éénmaal excelleren. In het stuk hoor je de woede van Cosima en de woorden die de man tegenover haar ter verdediging aanvoerde. Maar ook onmacht en verdriet. In het klankenpalet dat onder zijn handen ontstond was geen ruimte voor een breed aansprekende melodie.

Deel 1:

Dirk

Februari 1883

In de rug van de dood volgde geboorte het getrokken spoor.

1

In dit deel van het land voltrok het leven zich in landerige traagheid. Niet alleen het tempo lag er laag. Het leven was de meeste dagen zonder aansprekende beweging. Een onverwacht doodsbericht betekende vaak de enige afwisseling die het ene etmaal onderscheidde van het vorige of het volgende. Zo'n tijding trok als een storm over het dorp en was spoedig overal bekend, vaak naadloos aansluitend op de laatste uitgeblazen adem. In andere gebieden was het gebruikelijk om de berichten om een sterfgeval te melden, in een haastig opgestelde circulaire, aan bomen vast te spijkeren. In dit dorp was dat niet nodig. Het dorp was gering van omvang en iedereen kende iedereen. Zo'n Jobsbode sloeg altijd weer op het dorp neer. Zeker in niet voorziene sterfsituaties. Dan gingen de bewoners bij elkaar op bezoek om woorden van troost aan te bieden of juist zwijgzaamheid. Men sprak fluisterend over de doden op zanderige paden die het dorp kris kras doorsneden.

Het was zeker geen bijzonder plek. Dorpen als deze waren er overal. In het noorden, het zuiden, het oosten. Dit dorp lag in het westen, onder de rook van het voormalige landgoed van de Graaf, dat op een bescheiden voetreis afstand ten noorden lag. Het kwaad zetelde dáár. En dat had niet alleen te maken met de bedreigende uitdijingsdriften van dát dorp, dat de omvang had bereikt van een stad, maar toch niet meer was dan een dorp. Al het nieuws dat daar vandaan kwam was reden voor angstige waakzaamheid. De mensen dáár waren slechte mensen. Een paar jaar daarvoor had ene Jut door een laffe, dubbele moord er zijn kop nog verloren en de pokken dodelijk efficiënt alles overwoekerd. Daar reden tegenwoordig ijzeren monsters op stoom om de mensen te verplaatsen. Dat deugde niet. Als God gewild had dat er ijzeren monsters zouden zijn dan had

hij ze wel geschapen. Het was dus zaak om gepaste afstand van dat dorp te bewaren.

Dit dorp lag vredig tussen bossen en weilanden. Het was er mooi. Mooi en leeg. Leeg in het opzicht van de weidsheid waarin je minutenlang kon lopen zonder iemand tegen te komen. En het was er toch ook weer vol. Vol van melancholieke geschiedenis. Elk pad en iedere laan had een eigen historie. Allemaal overgeleverd, aangedikt, versoberd, onherkenbaar gekleurd. Een verhaal dat iedereen kende zonder de fijne details te weten of dat bestond uit weetjes die ver weg lagen van de werkelijkheid. Generaties waren hier geboren en gestorven en daar tussenin gebeurde normaal gesproken vrij weinig dat de moeite van het onthouden waard was. Dus maakte men zelf nieuws op deze schrale voedingsbodem. Levens verliepen met een onuitsprekelijke traagheid. Onbewust bleef alles zonder memorabele feiten. Hooguit waren er een paar kleine gebeurtenissen die interessant genoeg waren voor iedereen met dezelfde lotsbestemming. Daar rond het dorp lagen de weiden vol klaver en paardenbloemen waar je handen zo onbestemd van gingen ruiken als je ze tussen de palmen tot moes draaide. Daar zag je de zandpaden met de wilde begroeiing. Zuring. Grote Vossenstaart. Bermgras. Onkruid. Planten met veelkleurige bloemen en soorten waar je zo de honing uit kon zuigen. Land van nectar en ambrozijn. Langs de bospaden vond je de gestapelde, kort gezaagde stammetjes jong hout en de bundels sprokkelhout dat als winters voedsel voor de houtkachels in terugkaatsend zonlicht lagen te drogen.

Wie langs de huisjes ging, zag de ouden van dagen - meestal vrouwen - die geduldig wachtten tot de dood hen zou verenigen met iedereen waarvan ze ooit afscheid hadden genomen. Daar, boven en rondom het dorp, was de lucht vol met sperwers en kraaien. En in de stukken bos, die ruisend de wind pareerden en waar 's nachts de uilen hun kop verdraaiden tot de spiedende blik haarscherp geprojecteerd was op een roekeloze prooi, werden de nesten, behalve door kwajongens, ongemoeid gelaten. Langs de sloten leken alle treurwilgen bezig met hun eeuwigdurende val. Daar, boven het dorp, voltrok zich het leven onder wolkenpartijen die telkens vanuit een andere richting over het

land trokken met een door de kracht van de wind bepaalde snelheid. Witte wolken, grijze wolken, praktisch zwarte wolken met eromheen fosforescerende overgangen. Met koppen die altijd wel ergens aan deden denken. Daar, buiten het dorp, lagen akkers vol graan en groenten. Winterakkers. Zomerakkers. Braakakkers. Landerijen vol gezapig grazend vee en verwaand kakelende kippen die vrije uitloop hadden tot waar het mensenoog reikte. En in de verre omgeving van het dorp de andere dorpen en steden.

Om in dit dorp te komen hoefde je alleen het getrokken karrespoor te volgen. Boven het dorp braken de van de zee aangevoerde wolken open en viel de regen als een fijn scherm dat je tot op je vel kon doorweken. Daar trof vroege striemende hagel het dorp en de nabije omgeving die er soms voor zorgde dat de seizoengewassen in het geheel als verloren beschouwd moesten worden. Daar trof de bliksem willekeurige bomen en sloeg elders in op de boerderijen aan de einders of in de bergplaatsen vol jong stro. Daar ontbrandden spontaan de hooimijten en verliepen de jaargetijden volgens op schilderijen geprojecteerde traditie. Tergend koude witte winters, ontluikend leven in de lente, vochtige herfstgetijden die verrotting en de bijbehorende bedwelmende lucht verspreidde over de vlaktes. En soms totaal verregende zomers hoewel dat meer een uitzondering was. Rond dat dorp trokken zonderlinge wandelaars voorbij. Kerkgangers die, om hun moverende redenen, buiten het dorp kerkten of juist in het dorp. Geestelijken, boeren met een zeis over de schouder, dokters, bakkers, straatventers en mensen die geld verdienden aan de liefde of met een bestemming waar slechts naar te gissen viel. Vrouwen met aan hun arm gevlochten manden van riet. Zwaluwen in het zwerk. En niet ver weg de oneindige zee. En hier vocht Dirk - zojuist Gods knedende handen verlaten - zich door het geboortekanaal naar de eerste zelfstandige ademhaling. Dirk had een opdracht te vervullen, hem persoonlijk verstrekt door de allerhoogste factor van betekenis.

De vroedvrouw keek uit het raam. In de straat trokken honden de melkkar voort. Het had wekenlang gesneeuwd. Daarna was de dooi ingetreden en kwam de regen die zich met de sneeuw vermengde tot een grijze prut, die de afgelopen dagen gevaarlijk was aangevoren. De vroedvrouw blies ferm uit. De warme damp wolkte tegen de ruit en bewasemde het rondje dat ze ijsvrij had gemaakt. Met de top van haar vinger poetste ze het zicht weer vrij. Ze zag de zwarte rook uit de schoorstenen langzaam oplossen in de ijskoude lucht. De vrouwen met hun lange jurken, die altijd wel iets uit te wisselen hadden, waagden zich onder deze weerbarstige omstandigheden niet op straat. Alleen een paar opgeschoten jongens trotseerden Koning Winter. Ze braken bevroren sneeuw los van de waterslagers en verwarmden die met hun blote handen, net zolang tot ze er ballen van konden draaien. Daarmee bekogelden ze elkaar, of in hun vlucht een argeloze voorbijganger die als antwoord vol afgrijzen de vuist balde.

Achter de vroedvrouw lag Anna in de bedstee. In zalmkleurig licht lag ze bij te komen van de bevalling van haar eerste kind. Een stamhouder. Hoe gelukkig was ze dat ze die haar man had mogen schenken. De diepgelovige Anna had de hele dag gebeden. De rozenkrans in haar hand had ze vele keren rondgepreveld. Kraal voor kraal. Haar Simon, hij was niet langer de enige man in het huis. Dirk sliep vredig naast haar. Ze had hem aangelegd en het zalige gevoel ervaren toen hij voor de eerste keer uit haar dronk. Anna viel met kleine tussenpozen in slaap en kwam dan weer met een schok tot leven. Het voelde onwennig en vertrouwd tegelijk.

Anna bekeek Dirk. Onafgebroken. Soms zag ze hem een wilde beweging maken, alsof het kind in een kuil stapte en met zijn hele lijfje probeerde die beweging op te vangen. De vroedvrouw liep op Anna toe en vroeg of alles goed was. Anna knikte en glimlachte gelukkig. De vrouw draaide zich om. Pompde water op en ving dat in de verwerde ketel. Ze verstookte veel van de briketten die Simon in een kit naast de kachel had gezet. Hij had er extra uren voor moeten werken. Het had hem niets uitgemaakt. Zijn kind zou geen kou lijden.

Anna doezelde weer weg. De slaap van een uitgeput mens. Elke keer als ze bewoog voelde ze haar gekneusde lichaam. Bevallen. Ze had van te voren niet geweten wat dat inhield. Ze had een vermoeden dat het pijn zou gaan doen. De vrouwen in de buurt hadden daar nogal geheimzinnig over gedaan. Deze heftigheid had ze in ieder geval niet verwacht. Anna leefde tussen de grote gezinnen. Maar over zoiets prachtigs als een kind krijgen en alles wat daar mogelijk bij kwam kijken, nee, daar was nooit over gesproken. Zo'n kind, het was er ineens. En daarna werd er gedaan of de inspanningen niets meer waren dan een deur die ontdaan moest worden van in meer of mindere mate verroeste grendels en dan slechts met een bepaalde krachtsinspanning kon worden geopend. Anna aaide Dirk over zijn hoofdje. Het leek of hij even stopte met ademen. Alsof hij voor zichzelf naging wat deze aanraking voor hem te betekenen had. Het was iets nieuws. Heel wat anders dan het uitwendig gewrijf dat hij had gevoeld toen zijn wereld nog slechts uit water bestond. Dirk ontdeed zijn longen van lucht en aarzelde lang met ademen. Anna wachtte. Ze zag hoe zijn borstkas uitzette en weer inklonk. Adem in – adem uit – adem in – adem uit.

De vroedvrouw had een stoel bij de kachel geschoven. Het leek buiten steeds guurder te worden. Niet alleen verdikten de ijsbloemen op de ruiten. De ijselijke tocht stak scherp en diep naar binnen door de vele kieren van het huisje. Uit haar ooghoek zag de vroedvrouw hoe Anna de dekens wat verder over het broze lijfje van Dirk trok. De vrouw sloeg het boek open dat ze op haar schoot had liggen. De bladzijden vielen uiteen op de plek waar het rode lint de bladzijden scheidde. Ze begon te lezen. Juist op het moment dat ze helemaal was opgegaan in het beschreven decor begon de ketel te sissen. Ze stond niet gelijk op. Een ogenblik keek ze voor zich uit. Ze zag de laatste schimmen hun plek tussen de letters weer innemen. Pas daarna kwam ze omhoog. Ze goot het kokende water in de theepot die ze had gevuld met zwarte flinters. Ze zette de pot in een mandje op tafel en schoof daar de grauwe theemuts overheen. Ze pakte twee gebutste kroezen. Toen ze dacht dat de tijd haar werk voldoende had gedaan lichtte ze de muts weer van de pot. Ze legde een zeefje over de kroezen. Al schenkend ving ze de bladeren op die hun kracht in

het gloeiend hete water hadden verloren. De theepot zette ze terug op de plek waar hij warm kon blijven. Ze liep op Anna toe. Anna kwam overeind. Ze pakte het kussen van Simon en propte dat samen met haar eigen kussen achter haar rug. Zo zat ze rechtop en kon ze zonder gevaar op zelfverbranding of verbranding van Dirk van haar thee drinken. Tevreden lachte ze naar de vrouw. Die knikte. Anna was blij met de aanwezigheid van de vroedvrouw, maar hunkerde tegelijkertijd naar een lege kamer. Leeg met uitsluitend Dirk. Dirk en zij. En Simon.

De woorden die er gesproken werden waren schaars maar het geluk in de kamer was dat niet. Bij iedere beweging van Dirk voelde Anna zich afhankelijker van hem worden. Ze nam de beker in haar linkerhand en draaide haar arm overdreven ver bij de baby vandaan. Ze kuste Dirk lichtjes op zijn voorhoofd. Het leek of hij weer even stopte met ademen. Alsof hij voor zichzelf naging wat déze aanraking nu weer te betekenen had.

Aan de buitenkant van Dirk was niets buitengewoons te zien. Dirk was een jongetje met blozende wangen die stevig op zijn benen stond. Het eerste wat iedereen altijd opviel wanneer ze Dirk voor het eerst ontmoetten, was zijn zwijgzaamheid dat een gebrek aan belangstelling voor iedere bezoeker omklemde. Althans, zo voelden de meesten dat. Anna probeerde, zeker in het begin, de zwijgzaamheid van Dirk verontschuldiging te verklaren, maar naarmate de tijd verstreek, viel er niets meer te verklaren. Dirk leefde in een wereld waar voor anderen geen plek was. Slechts Andries, zijn intussen geboren jongere broer, en Anna en Simon namen een klein stukje van Dirks ruimte in. Zeg maar zoveel ruimte als op het vakje eenendertig van het kapot gespeelde Ganzenbordspel. Eigenlijk was Anna de enige die echt toegang had tot Dirk en de mate waarin hij zich liet benaderen was sterk afhankelijk van zijn behoefte aan eten, drinken en slapen. Dirk vertoonde in dat opzicht grote gelijkenissen met een dier dat zich uitsluitend wilde laten dressereren wanneer zijn fysiologische behoeften tijdig werden bevredigd. Hij leek vooral gelukkig wanneer niemand zich met hem bezighield. Zelfs de meest heimelijk toegeworpen blik blokkeerde hem terstond in iedere beweging.

Zijn jongste dagen bracht Dirk door met turen naar een vast gekozen punt. Die plek verschilde per dag. Het kon een patroon op de muur zijn maar eveneens een verstild fragment ergens aan de andere kant van de ruit. Zijn houten blokken waren zijn onlosmakelijke speelgoed. Wanneer Dirk niet ergens naar tuurde schiep hij bouwsels. Huizen, torens, kastelen. Hij bouwde vrij nauwkeurig na wat hij zag op de plaatjes van de paar beduimelde prentenboekjes die in het huis binnen handbereik lagen. Anna nam Dirk vaak op schoot. Dirk sribbelde niet tegen maar ontspande evenmin. Anna voelde zijn verstrakte lijf. Ze vermoedde eenzaamheid bij Dirk en voelde dat haar liefde verdiepte. Het deed haar pijn wanneer ze mensen meewarig het hoofd zag schudden om dit halfbakken schepsel dat ieder gevoel leek te ontberen. In hun stilzwijgen weerklonk de meedogenloze afkeuring die Dirks ouders gold, alsof ze daders

waren van een ernstig misdrijf dat de gemeenschap onherstelbaar had ontwricht. Anna probeerde haar kind tegen hen te beschermen door hem zo dicht als hij toeliet tegen haar aan te drukken.

Andries was een ander lot beschoren. Hij bezat een open uitnodiging waarmee hij ieder huis in de buurt, gevraagd en ongevraagd, mocht betreden. Hij speelde met de kinderen en werd aangehaald door de mensen uit de straat. Het leek er op of ze hem daarmee aanmoedigden om zo vaak als hij maar kon te ontsnappen uit die bedreigende lichtkring van het ouderlijke huis. Anna noch Simon verzette zich hiertegen. Het grootste deel van hun aandacht ging naar hun oudste zoon, dat varieerde van onbegrensd begripvol tot snel ontvlammende verwijtbaarheid. Anna was een stuk geduldiger dan Simon. Simon vertaalde het afstandelijke gedrag van zijn oudste zoon soms in een niet te stelpen golf van woede die hem het gevoel gaf dat hij aan het leegbloeden was. Anna en Simon hadden gemeenschappelijk dat ze beiden geen idee hadden wat hun oudste zoon mankeerde. Hij sprak nauwelijks, maar zijn handen waren de instrumenten waarmee hij tastbaarheden creëerde. Anna begreep dat. Dirk had de oppervlakkigheid van woorden kennelijk niet nodig.

Simon had eens een dokter geraadpleegd. Die was met zijn diagnose niet verder gekomen dan te verklaren dat Dirk in zijn verstandelijke groei ernstig achterbleef. *En veel meer zal het waarschijnlijk ook niet met hem worden.* Op zesjarige leeftijd was zijn ontwikkelingsniveau volgens de medicus niet verder dan een kind van twee. De dokter had dat al weten vast te stellen nadat hij Dirk enige ogenblikken had geobserveerd. Anna weigerde dat als waarheid aan te nemen. Zij geloofde niet in de gediagnostiseerde achterlijkheid of, zoals de dokter dat noemde, debiliteit. Dirk was een bijzonder kind. Misschien geen prater en al helemaal geen contactmaker, maar wel iemand met talenten. Anna zag ze allemaal, al waren ze voor anderen niet concreet zichtbaar.

Op de lagere school werd Dirks stem nauwelijks gehoord. Hij zat achter in de klas. Dat was op verzoek van andere ouders, die de aanwezigheid van dat achterlijke jongetje maar matig waardeerden

en soms over hem spraken alsof hij aan een besmettelijke ziekte leed. Zittend in de schoolbank staarde Dirk vaak voor zich uit. Het leek alsof de woorden van de meester langs zijn wangen streken, via de muur achter hem werden weerkaatst en vervolgens in de klas door Dirk volkomen onbegrepen uiteen vielen. Dirk was geen vriend van de kroontjespen. Met iets minder dan zijn volle gewicht leunde hij op de dunne houten cilinder met het kopergekleurde uiteinde en drukte daardoor regelmatig de metalen delen van de pen onherstelbaar uit elkaar. Met een potlood ging het iets beter. Voorwaarde was dat de punt stomp was, waardoor de kans op afbreken werd beperkt. Dirk maakte van de letters eigen karakters. Het geduld van de meester was bepalend voor de mate van hoon die Dirk van zijn klasgenoten over zich kreeg uitgestort, wanneer ze, zich bij voorbaat verkneukelend, zijn gewrocht gingen bekijken. De kinderen verheugden zich op de schrijfles. Het voelde als feest. Niet in de eerste plaats omdat ze zichzelf oefenden in de beheersing van het schrift, maar vaak alleen omdat ze daarna joelend Dirk op zijn plek konden zetten. De verhalen over de prestaties van Dirk namen ze tussen de middag als ware jachttrofeeën mee naar huis en spijkerden die aan een denkbeeldige muur. Daar werd de breed uitgemeten disfunctionaliteit van Dirk door alle huisgenoten samengevat als een bevestiging van zijn domheid. Anna was verdrietig wanneer de verhalen over haar oudste zoon door Andries over de drempel naar binnen werden getild. Andries was te jong en te onervaren om de wreedheid van de door hem doorgegeven woorden op de juiste waarde te schatten. Anna begon met Dirk het schrijven te oefenen. Ze zag met eigen ogen wat de jongen presteerde. Het stemde haar somber maar ze gaf nooit op. Ze zag dat de jongen vorderingen maakte, in ieder geval in haar verbeelding. Op een zekere dag beheerste Dirk het hele alfabet. Het was Anna echter niet duidelijk of Dirk ook de waarde van iedere letter wist, of dat hij de karakters opschreef zoals een ander kind een tekening overtrekt.

Zo nu en dan ontviel Dirk een duidelijk uitgesproken woord. *Brood* was zo'n woord, of *Hout*. In ieder geval meende Anna deze woorden te herkennen. De woordenschat van Dirk bleef beperkt. Iets anders viel niet te concluderen op basis van zijn klanken. Het was maar zeer

de vraag wat er op het gebied van taal bij Dirk bekliffde. Hetzelfde gold voor rekenen. Anna oefende eenvoudige sommen met Dirk. Ze legde dan bijvoorbeeld drie houten blokken voor Dirk neer en zei dan hardop: *Een, twee, drie*. Ze vroeg Dirk dat te herhalen. Na verloop van tijd kon Dirk dat. Het wonderlijke was dat wanneer je Dirk vroeg om bijvoorbeeld acht blokken uit de mand te halen, hij dat zonder problemen uitvoerde. Zo'n laatste oefening had overduidelijk de voorkeur van Dirk. Hij zag niet graag dat anderen aan zijn blokken kwamen, zelfs zijn moeder niet.

Dirk groeide in lengte gelijk ieder ander kind. De cognitieve ontwikkeling hield, voor zover voor een buitenstaander zichtbaar, nauwelijks gelijke tred met de aanvliegende centimeters. Dirk wentelde zich in een wereld die maar één toegangsdeur had en die door Dirk streng vergrendeld bleef, zoals een zeer strikte eunuch de harem van een hardvochtige Ottomaanse sultan bewaakte. Het was niet velen gegund de drempel over te komen. Anna uiteraard wel en Andries zo nu en dan. En Simon bij hoge uitzondering.

Anna voelde een sterke verwantschap met Annelien, de vrouw van Simons broer Maarten. Na verloop van tijd leek Dirk enige genegenheid te voelen voor tante Annelien. En niet alleen voor haar, maar vooral voor haar dochter Marianne. Marianne verstond de ondefinieerbare vaardigheid om met Dirk contact te maken. Eenzijdig weliswaar, maar haar taal weekte iets van de afstand, die zich in het hoofd van Dirk tot iedereen prominent had genesteld, los. Marianne las Dirk voor. Eenvoudige boeken, zo nu en dan een krant. Dirk, gezeten op een krukje naast haar, bleef dan onbeweeglijk luisteren. Hij greep zich met zijn ogen aan haar vast. Zijn blik bleef uitdrukkingloos, maar hij leek zich te laven aan de door Marianne gekozen, bij het verhaal passende, mimiek. Marianne mocht ver gaan. Zij mocht zelfs aan de blokken van Dirk komen zonder dat de ruimte zich vulde met een onuitgesproken weerstand. En als Marianne niet voorlas dan zong zij voor Dirk.

*“Aan d’oever van de snelle vliet
een treurig meisje zat
het meisje huilde van verdriet
omdat zij geen ouders meer had”.*

Het leek een treurig liedje. Dood maakte sommige kinderen angstig. Dat gold niet voor Marianne. Zij was het zesde kind van Annelien en Maarten. Die zouden er samen tien krijgen. Van deze tien kinderen stierven er vier direct na de geboorte en twee haalden het vierde levensjaar niet. Zeker in dit dorp was dit een allerm minst ongebruikelijke

omstandigheid. De dood kleefde hier in zekere zin aan alles en iedereen. Het was iets waar niemand aan kon ontkomen en op zekere dag iedere familie wel overviel. De dood was het ingecalculerde risico van baren en van erbarmelijke arbeidsomstandigheden. God was op dat punt onverbiddelijk en zijn hand onvoorwaardelijk. Over de dood werd nooit in alle ernst gesproken. Het was er opeens en zelfs dan schoten woorden vaak tekort om het verlies een goede plek te kunnen bezorgen. En getreurd om de dode werd er uitsluitend als je zeker wist dat niemand het zag. Verdriet betekende in zekere zin een dispuut met God, immers je gunde jezelf dan meer recht op de gestorvene dan God toekwam. De in psalmen bezongen pijn om de dood was nooit meer dan een op afstand waargenomen gebeurtenis die je in het geheel niet persoonlijk raakte hoe dicht de overledene ook bij je stond.

Om Anna iets van haar zorglast te ontnemen nam Annelien Dirk soms mee naar huis. Daar had hij blokken in zijn eigen hoekje om zichzelf volledig in terug te trekken. Tegen een van de wanden van het huis van Annelien en Maarten stond een piano, die in Maartens bezit was gekomen omdat dit voor één van zijn klanten de enige manier was om een lang uitstaande rekening te voldoen en zo een verse stroom gezinszuivel veilig te stellen. Maarten handelde in boter, kaas en eieren. Dat was goede handel. En als de handel even niet lekker liep bood Maarten zijn diensten aan als kleermaker, een beroep dat binnen de familie traditioneel bijna even vaak voorkwam als dat van bakker. De piano was een Bösendorfer. Die naam was met sierlijke, goudgekleurde Gotische schrijffletters onder de bladdrager gestileerd. Daaronder stond in kleinere letters het jaartal: 1842. Marianne was samen met haar broer Cor een van de bespelers van het instrument. Cor had het meeste talent maar verzaakte waar het ging om de noodzakelijke oefenarbeid. Dat gold niet voor Marianne. Zij volgde trouw de lessen op de muziekschool en compenseerde haar iets mindere talent met ijverig studeren. Zij maakte daardoor grotere vorderingen dan Cor. Dirk verstilde bij het horen van de mazurka's en de menuetten die zij, turend op het papier voor zich, ten gehore bracht.